

MILAN JEŘÁBEK

ČESKO-NĚMECKÁ (SASKÁ) PŘESHraniČNÍ SPOLUPRÁCE SE ZAMĚŘENÍM NA EUROREGION ELBE/LABE¹

„Musíme běhat v takových botách, které máme. / Man muss in den Schuhen laufen, die man hat.“ (Malchus 1996)

M. Jeřábek: *Czech-Saxon Cross-Border Cooperation With Special Attention to the Elbe/Labe Euroregion*. – Geografie – Sborník ČGS, 107, 3, pp. 260 – 276 (2002). The paper deals with cross-border cooperation, which, since the 1990's, has become an indelible element of regional development of Czech borderland areas. The most important role is played by the Interreg initiative and the CBC PHARE programme. The level and the quality of practical cross-border cooperation are, among other factors, mainly affected by general conditions and geographical position. Particular cases of cross-border cooperation are carried through in various fields (e.g. the arts) on all macro, mezzo and micro levels in a wide range of forms (e.g. partnerships between settlements). Euroregions play the cardinal part in initiating and co-ordinating European integration. The Elbe/Labe Euroregion is one of the 5 Euroregions, which are located on the Czech – German border. Cross-border cooperation is there mainly carried through particular projects, the specification of which is outlined in this paper. The greatest attention is paid to conception issues and to the development of regions.

KEY WORDS: Borderland areas – cross-border cooperation – European integration – Euroregion – CBC PHARE – INTERREG.

Príspevek byl zpracován v rámci projektu „Pracovně podmíněné migrace jako součást mezinárodního (přeshraničního) trhu práce Česka v kontextu evropské integrace“ Grantové agentury ČR č. 205/02/0321, které autor tímto děkuje za podporu.

Problematika přeshraniční spolupráce je v současnosti „vděčným“ tématem výzkumu, objevuje se však rovněž v rovině praktické realizace regionální politiky na různých řádovostních úrovních. Záměrem příspěvku, vycházejícího z široce koncipovaného projektu, je přiblížit především „víceúrovňovost“ předmětné problematiky. Představena je postupně situace v měřítku evropském (s dlouhodobým vývojem) a českém (naproti tomu s relativně krátkodobým vývojem), následuje analýza poměrů na hranici česko-německé jako příkladu vnější hranice Evropské unie a speciálně na saském úseku. Poslední část se věnuje úrovni regionální až lokální na zvoleném příkladu Euroregionu Elbe/Labe. Z obsahového hlediska se jedná o propojení obecných (rámcových) podmínek s konkrétními přístupy, opatřeními a projekty. Za nezpochybnitelné lze považovat, že právě zdánlivá protisměrnost hodnocení (shora dolů a zdola nahoru) ovlivňuje a modifikuje realitu dotčených regionů a lokalit.

¹ V tomto případě, i v ostatních případech – uvedených v tab. 2, je užíván oficiální název.

Přeshraniční spolupráce z evropského pohledu

Hraniční regiony hrají v procesu evropské integrace specifickou úlohu. Ve vývoji všeobecném, ale také v rámci Evropské unie jsou hranice mezi členskými státy v přeneseném slova smyslu jednak „jizvami“ mezi sousedními státy, ale zároveň také „švy“ spojujícími sousedy, které umožňují srůstání Evropy. Z 50. let 20. století – při postupném formování společné regionální / strukturální politiky – pocházejí iniciativy na podporu a další rozvoj příhraničních regionů s cílem překonání historických bariér a zajištění míru, řešení problémů regionů s okrajovou polohou a zvýšení životní úrovně. Nové impulsy pak – pod vlivem utváření Jednotného evropského trhu a především demokratického vývoje ve střední a východní Evropě – přinesla 90. léta, kdy došlo k otevření většiny státních (národních) hranic a vytvoření prostoru pro přeshraniční vztahy. Lze očekávat, že přijetím nových zemí se zvýší hospodářský a politický význam EU a současně se její těžiště posune směrem na východ. Tím se v centru dění mohou ocitnout oblasti, které v současnosti leží spíše na periferii evropského hospodářského prostoru.

Problémům pohraničí se postupně začínají věnovat orgány Rady Evropy i Evropská komise v součinnosti s národními vládami. Rada Evropy přijímá v roce 1980 v Madridu Evropskou rámcovou úmluvu o přeshraniční spolupráci mezi územními celky, v níž je přeshraniční spolupráce definována jako „souhrn všech administrativních, technických, ekonomických, sociálních a kulturních opatření, směřujících k upevnění a rozvíjení sousedských vztahů mezi oblastmi po obou stranách hranice, obdobně jako k uzavření příslušných smluv k řešení problémů, které v těchto regionech existují resp. mohou vzniknout“.

Mimořádné postavení pohraničních území dokládá jejich zařazení mezi specifické cíle, uvedené v Evropské chartě územního plánování (1983), kde tato území „vyžadují více než jiná území koordinovanou mezistátní politiku. Smyslem politiky je otevřít hranice, zabezpečit pohraniční konzultace a spolupráci a společně využívat infrastrukturní zařízení. Státy musí v zájmu podpory stále těsnějších kontaktů obyvatelstva usnadňovat přímé styky příslušných regionů a měst v souladu s Madridskou konvencí. V pohraničních územích nesmí být bez předcházející konzultace s dotčenými státy realizován žádný projekt se škodlivými důsledky pro prostředí sousedních zemí“.

Je založeno *Sdružení evropských příhraničních regionů* (AEBR – Association of European Border Regions), které přijímá v roce 1981 *Evropskou chartu hraničních a přeshraničních regionů*. V preambuli se praví, že „hraniční regiony se stávají stavebními kameny a mosty při procesu evropského sjednocení“, přeshraniční spolupráce pomáhá zmírňovat nevýhody hranic, překonávat okrajovou polohu a zlepšovat životní podmínky obyvatel, jakož i potvrzuje, že subsidiarita a partnerství mezi úrovní evropskou, státní, regionální a místní jsou v přeshraniční spolupráci nepostradatelné.

Nezbytnost všestranné spolupráce se objevila nejen na mezistátní úrovni, ale též na úrovni regionální a lokální. Právě přeshraniční sdružení obcí ve specifických oblastech společného zájmu byla nejranější formou přeshraniční spolupráce. Podpora vývoje v pohraničí se – v souladu s dalším relevantním dokumentem *Evropa 2000+* – postupně modifikovala, přičemž v zásadě je možné rozlišit tři úrovně:

- „dosáhnout integrace a souladu podél vnitřních hranic
- pomoci okrajovým regionům, které zaostávají ve vývoji
- podpořit je ve vztazích se sousedními zeměmi“.

Oproti spolupráci v bezprostředním pohraničí, v relativně úzce vymezeném pásu, se v 90. letech začala rozvíjet spolupráce v širším územním rozsahu, označovaná jako nadnárodní. Vedle obecně chápaného regionalismu je zde vhodný koncept Schmitt-Egnera (1998), který hovoří mj. o

- neformální přeshraniční síti individuálních a kolektivních aktérů jako výsledku trvalé spolupráce
- poznání a vnímání nových poměrů zdejšími obyvateli či
- transnacionálním regionalismu jako součástí sítě horizontální kooperace a vertikální integrace.

Tyto aktivity korespondují s vypracováním *Evropského konceptu prostorového vývoje* (European Spatial Development Perspective – ESDP) v roce 1999, který byl podpořen vedle Evropské komise také Evropským parlamentem, resp. jeho výbory regionů, ekonomickým a sociálním.

Jako specifická podpora pro příhraniční regiony EU vznikla v roce 1990 nová Iniciativa EU pod názvem INTERREG, založená na zpracování strategií, plánů a operačních programů rozvoje příhraničních regionů včetně přeshraničního rozvoje. Za dobu realizace I. a II. období (INTERREG I – 1990-93, INTERREG II – 1994-99) se pomoc společné regionální politiky EU soustředila především na oblasti Cíle 1, tzn. podpora zaostávajících (příhraničních) oblastí – úroveň A, bez určení prioritního odvětví regionálního rozvoje. Následně (pro období 1997-99) došlo k územnímu rozšíření spolupráce ve formě INTERREG II C (meziregionální úroveň), který v současnosti (2000-06) pokračuje pod označením INTERREG III B (nadnárodní úroveň). Česka se týká prostor středoevropský, jaderský (adriatický), dunajský a prostor jihovýchodní Evropy – označovaný anglickou zkratkou CADSES. Jak uvádí Graute (1998), kooperace v tomto prostoru je jistě jedna z obtížnějších, zároveň však jedna z nejzajímavějších a nejdůležitějších v evropských podmínkách.

Aktivity přeshraniční spolupráce (a vytváření euroregionů) považujeme za nedílnou součást integračních procesů. Zároveň ale se jedná o politicky a občansky závažné záležitosti, ve kterých dochází ke styku dvou „světů“. Přes odlišnost situace v různých regionech na vnější hranici EU můžeme nalézt i řadu společných vlastností: donedávna absenci důvodů pro přeshraniční spolupráci, citlivost potenciální spolupráce v rovině politické i individuální, značnou ekonomickou nerovnováhu či rozdíly v institucionální sféře (Dokoupil 2001).

Právě euroregiony jsou proto dobrým nástrojem, který pomáhá odstraňovat různé překážky a třecí plochy (Kobler 2000). „Euroregiony jsou něco jako kvas pro vznik a rozvíjení přeshraničního sousedského soužití, pro vytváření pocitu sousedské sounáležitosti. Čím více roste spolupráce, tím více je spojována s porozuměním pro administrativní, politické, sociální a kulturní rozdíly. Spolupráce podél hranic je postupně nahrazována integrací“. Právě v sousedním Německu se setkáme s výrazným zastoupením hraničních regionů (euroregionů), podmíněným mj. vysokým počtem sousedních států: podél 3 767 km dlouhé hranice jich napočítáme devět (jen Rusko a Brazílie mají na celém světě více vnitrozemských sousedů, Wiczorek 1998).

Přeshraniční spolupráce a euroregiony v Česku

Postupy a zkušenosti, uplatňované resp. získané dlouholetým vývojem v západní Evropě, se od 90. let prosazují i u nás. Lze konstatovat, že se změnou funkčnosti hranice dochází velmi rychle i ke změnám v příhraničním re-

gionu. Rozlišovat přitom musíme změny okamžité – reflektující výhody (případně nevýhody) geografické polohy, krátkodobé – usilující o využití těchto rozdílů – a dlouhodobé – sledující celkové oživení a koncepční rozvoj (Dokoupil 1996). Významným prostředkem naplnění výše zmíněných úkolů či opatření se stal „zrcadlový“ program CBC PHARE (Cross border cooperation), zahájený v roce 1994 a podporující přeshraniční spolupráci příhraničních regionů kandidátských a členských států EU: Česka, Polska, Slovenska s Německem a Rakouskem. Základním cílem – podpořeným asi 19 mil. ročně – je potlačit negativní vliv hranic na životní podmínky obyvatel v příhraničních regionech, prohloubit vzájemnou spolupráci lidí a vytvořit srovnatelné výchozí podmínky pro další rozvoj po obou stranách hranice. Původně byly finanční prostředky určeny pouze na investiční akce. Zhruba polovina prostředků přichází z Evropského fondu regionálního rozvoje, druhou část zajišťuje formou spolufinancování příslušný stát či region. Tak se podpora pohraničních oblastí stává součástí regionální politiky ČR.

Priority programu jsou shodné s prioritami *Regionálního rozvojového plánu* (Regional Development Programm, RDP) zpracovaného v ČR pro budoucí čerpání ze strukturálních fondů: doprava, technická infrastruktura – ochrana ovzduší, životní prostředí – vodní hospodářství, hospodářský rozvoj (cestovní ruch), zemědělství, lesnictví – obnova venkova, lidské zdroje. Hlavním přínosem programu v minulém období – vedle samotného finančního příspěvku na rozvoj pohraničí – je poznání procedury přípravy a realizace akcí podle postupů EU, tedy sbírání zkušeností pro následující etapu čerpání strukturálních fondů.

Ukončené předchozí podpůrné období umožňuje analýzu dosavadních opatření (projektů), a to z pohledu věcného zaměření a lokalizace, jakož i finančních toků. Rozhodující část podpory směřovala do technické infrastruktury vč. ekologie, druhé místo patří dopravní infrastruktuře a provozu. V letech 1994–99 bylo v rámci zahraniční pomoci z programu PHARE využíváno nejvíce prostředků právě na přeshraniční spolupráci – roční podíl 40–50 %. Celkem bylo pohraničním oblastem Česka poskytnuto 183 mil. EUR (tab. 1).

Po vzoru polského pohraničí byl také u nás v rámci programu CBC PHARE zřízen tzv. *Společný fond malých projektů* (SFMP), který se na rozdíl od „vel-

Tab. 1 – Zaměření akcí s přeshraničním dopadem v českém pohraničí, realizovaných s podporou CBC PHARE v letech 1994–99 (počet akcí / finanční rozsah v mil.)

Obor	Úsek			Celé pohraničí
	saský*	bavorský	rakouský**	
Technická infrastruktura vč. ekologie	119/43,1	34/15,5	56/19,9	209/78,5
Cestovní ruch a turistika	5/3,9	5/2,1	17/6,1	27/12,1
Dopravní infrastruktura a provoz	27/21,9	54/25,0	23/8,3	104/55,2
Regionální, lokální a ekonomický rozvoj	12/0,4	7/3,3	2/0,8	21/4,5
Volný čas, kultura, sport, vzdělávání	29/5,6	1/0,3	1/0,4	31/6,3
Ochrana přírody a krajiny	0	4/3,6	0	4/3,6
Sociální rozvoj (např. zdravotnictví)	4/3,6	0	0	4/3,6
Celkem	196/78,5	105/49,8	99/35,5	400/163,8

*) včetně sasko–polského pohraničí

**) období 1995–99

Pramen: Program přeshraniční spolupráce PHARE v ČR, 2001

kých projektů“ skládá z většího počtu finančně méně náročných programů (projektů typu „people-to-people“ a neinvestičních projektů). Akce vhodné k podpoře lze zařadit do následujících úseků: kulturní výměny, místní demokracie, lidské zdroje, plánovací a rozvojové studie, ekonomický rozvoj a turistika, životní prostředí.

Po vzoru euroregionů na vnitřních hranicích Evropské unie vznikají na počátku 90. let euroregiony také na vnější hranici Evropské unie, především na hranicích Německa s Českem a s Polskem. Zakládání euroregionů v Československu, respektive Česku na začátku 90. let bylo reakcí na nové podmínky s vidinou jakési „zkratky do Evropy“. Proto nejprve vznikaly podél celé hranice s Německem, později se euroregiony rozšířily i na další hraniční úseky včetně těch s nečlenskými zeměmi EU.

Od společného organizování drobných akcí převážně kulturního, sportovního či vzdělávacího charakteru se těžiště činnosti euroregionů postupně přesouvá k řešení širších okruhů otázek regionálního charakteru, např. hospodářské spolupráce, životního prostředí, dopravy či cestovního ruchu. Pro všechny euroregiony byly schváleny přeshraniční koncepty rozvoje a jednání jako směrné dokumenty pro veškerou činnost – viz dále příklad z česko-saského pohraničí.

Stávající legislativa ČR neřeší postavení euroregionu ve vztahu ke státní správě ani k samosprávě (jak je tomu např. v západní Evropě). Situaci – zdá se – komplikuje reforma veřejné správy, v níž dochází k ukončení činnosti okresních orgánů, zatímco krajská úroveň je postupně budována, a to včetně hledání prostoru v přeshraničních aktivitách. Právě s kraji dochází k „územnímu průniku“, někde úplnému, jinde částečnému. Současné období můžeme tedy vnímat, alespoň v některých případech, také jako „boj“ o kompetence mezi krajem a euroregionem. Jejich vymezení by jistě přispělo k posílení významu této instituce, přispívající nemalou měrou k regionálnímu rozvoji příslušných území, a to při plném respektování „nadřazenosti“ vnitřní administrativy. Navíc území s možností žádat o podporu z CBC PHARE se nekryje s vymezením ani euroregionů, ani krajů.

Jako zásadní se ukazuje vzájemná (zpětná) vazba mezi úrovní regionální (euroregionální) a lokální (komunální). Nezastupitelná role euroregionů spočívá v průběžné a intenzivní pomoci (vedení) obcí v jejich praktických krocích na poli přeshraniční spolupráce. Přitom se zvyšuje význam trvalého monitorování projektů. Na počátku kooperačních aktivit však existuje velké nebezpečí, že očekávání nebudou naplněna. To se stává zvláště tehdy, když záměry jsou realizovány vzhledem k chybějícímu institucionálnímu zajištění nebo zdoluhavosti procesu jen pomalu případně vůbec nerealizovány. Tuto přirozenou roli času není možno nerespektovat.

Regionální rozvojové záměry euroregionů nemohly dosud – vzhledem ke komplexnosti řízení a rozvoje pohraničních oblastí – dosáhnout významný posun (zlom). Chybí jim především „základna“, založená koncepčně s přeshraničním dopadem. Jako nezbytné se jeví provázat skutečnou potřebu v jednotlivých hraničních regionech s cíli na evropské, národní a regionální úrovni. Do budoucna si lze euroregiony představit jako důležitou platformu pro celkový rozvoj pohraničí, když v současnosti si tuto funkci (pozici) spíše budují. Nadále by se měly rozvíjet jako základní spojující článek mezi veřejnými a privátními nositeli, jakož i mezi různými úrovněmi po obou stranách hranice při provázání dílčích iniciativ.

Tab. 2 – Přehled euroregionů² v Česku

Oficiální název	Vznik	Okresy	Sousední stát
Neisse / Nisa / Nysa	1991	<i>Liberec*</i> , Jablonec nad Nisou, Semily, Děčín (část)	Německo, Polsko
Elbe / Labe	1992	<i>Ústí nad Labem</i> , Litoměřice, Děčín (část), Teplice (část)	Německo
Krušnohoří / Erzgebirge	1992	<i>Most</i> , Chomutov, Louny, Teplice (část)	Německo
Egrensis	1992	Karlovy Vary, <i>Cheb</i> , Sokolov, Tachov	Německo
Šumava / Bayrischer Wald / Mühlviertel	1993	Domažlice, <i>Klatovy</i> , Prachatice, Český Krumlov	Německo, Rakousko
Glacensis	1996	Trutnov, Náchod, <i>Rychnov nad Kněžnou</i> , Ústí nad Orlicí, Šumperk (část), Jeseník (část), Hradec Králové, Pardubice, Chrudim, Svitavy	Polsko
Pradęd / Pradziad	1997	Bruntál, Jeseník (část), <i>Vrbno pod Pradędem**</i>	Polsko
Silesia	1997	<i>Opava</i> , Bruntál (část), Nový Jičín	Polsko
Pomoraví / Záhorie / Weinviertel	1997	Znojmo, <i>Břeclav</i> , Hodonín, Brno–město, Brno–venkov	Rakousko, Slovensko
Těšínské Slezsko / Slask Cieszyński	1998	<i>Karviná</i> (část), Frydek–Místek (část)	Polsko
Beskydy	2000	<i>Frydek–Místek</i> , Karviná	Polsko, Slovensko
Bílé / Biele Karpaty	2000	<i>Kroměříž</i> , Vsetín, Zlín, Uherské Hradiště	Slovensko
Silva – Nortica	2002	České Budějovice, Jindřichův Hradec, Jihlava	Rakousko

*) Kurzívou vyznačená okresní města vyjadřují sídla na české straně euroregionů.

**) Sídlo euroregionu, které není zároveň okresním městem.

Pramen: MMR ČR

Spolupráce v česko-německém (saské) pohraničí

Českému pohraničí se od počátku 90. let 20. století, stejně jako celému státu, „vrací“ centrální poloha nejen ve středoevropském prostoru, ale zároveň v rámci celého světadílu. Pro některá území, např. na česko-bavorském pomezí a zvláště pak v trojmezí Česka, Bavorska a Šaska se otevírá nová šance (Jurczek 1996). Právě německý úsek českého pohraničí (v porovnání s ostatními úseky podle sousedních států) je vnímán (Pallagst 1996) – prostřednictvím hospodářských podmínek, úrovně prostorového plánování, přeshraniční infrastruktury a zkušeností s přeshraniční spoluprací – jako „nejvhodnější“ k přeshraniční spolupraci.

Přeshraniční problematika je rovněž zastoupena v mezinárodním právu: *Smlouva mezi Českou a Slovenskou federativní republikou a Spolkovou republikou Německo* (1992) hovoří mj. o bilaterální a multilaterální spolupráci.

² V česko-rakouském pohraničí působily v 90. letech Jihočeský výbor pro spolupráci se zahraničím a Výbor pro spolupráci s Dolním Rakouskem se sídly v Českých Budějovicích resp. v Brně. Později byly transformovány ve standardní euroregiony.

Tab. 3 – Struktura projektů v česko–německém pohraničí v letech 1995–99 (podíl nákladů resp. počet projektů)

INTERREG IIA		CBC PHARE					
Priorita	%	Priorita	n	%	Priorita	n	%
Infrastruktura a doprava	50	Doprava	19	24	Zemědělství a lesnictví	10	8
Hospodářství	16	Technická infrastruktura	16	15	Lidské zdroje	5	4
Venkov	16	Životní prostředí a ochrana zdrojů	26	27	FMP, studie, PMU, technická pomoc	81	11
Lidské zdroje	16	Hospodářský rozvoj	24	10	Pomoc při záplavách	2	2
Technická pomoc	2						

n – počet realizovaných projektů

Pramen: zemská ministerstva hospodářství, MMR ČR

ci mezi regiony a jinými územními společenstvy, zvláště v pohraničních oblastech či přímém partnerství měst a obcí, navazující Společná deklarace premiérů *Svobodného státu Sasko a České republiky* z téhož roku se zaměřuje na utváření partnerských vztahů a činnost tematických pracovních skupin.

Ústřední role je přisouzena euroregionům, přičemž oba státy je vnímají jako projev evropské integrace na regionální úrovni. Vůči nim však byla – zejména na české straně – určitá skepse (nedůvěra), plynoucí z obav o narušení integrity nově vzniklého státu. Změna nastala až po zasedání Pracovního společenství evropských hraničních regionů (AEHR) v Praze roku 1995, kde se česká vláda přihlásila k myšlence euroregionů jako nejdůležitějšího prostředku přeshraniční spolupráce. Konkrétnější rovinu zastupuje *Pilotní regionální operační program NUTS II Severozápad* případně *Koncept rozvoje česko-saského pohraničí*. Mezi Českem a Německem nevznikla dosud komise prostorového plánování, která by konkretizovala resp. vytvářela podmínky pro konkrétní kroky na nižších úrovních (regionální až lokální).

Od roku 2000 se poprvé realizuje společný postup iniciativy *INTERREG IIIA a programu CBC PHARE II*, což do konce programovacího období 2006 umožní vybudovat např. mezi SRN a ČR jednotnou strukturu, obdobnou strukturám působícím v západní Evropě. Byla přijata zásada, že dostupné prostředky z CBC PHARE a INTERREG se soustředí na akce, u nichž je zřetelný přeshraniční charakter a poskytují patrný rozvojový impuls pro příhraniční region. Zvláštní prioritu mají projekty, které jsou financovány současně z obou programů. Za výsledek iniciativy „shora“ můžeme označit vůbec první dokument tohoto charakteru – *Trilaterální rozvojový koncept*, zahrnující oblast na styku Česka, Bavorska a Sasko.

Dosavadní výsledky podpory přeshraniční spolupráce mezi Českem a Německem lze dokumentovat v následujícím přehledu prostřednictvím její věcné struktury (tab. 3).

Ze dvou hraničních úseků byl jednoznačně preferován úsek česko-saský, z české strany realizováno 113 projektů s celkovými náklady 103 mil. €, Sasko z celkové částky získalo více než 80 % (při řádově stejně dlouhé hranici). V navazujícím programu pro rok 2000 se uvažuje s podílem 30 % pro předmětnou problematiku z PHARE II (79 mil. €). Těžiště akcí s přeshraničním dopadem připadá – přes ne zcela shodné členění – na infrastrukturu a dopravu: 50 resp. téměř 40 % všech zdrojů v Německu resp. Česku.

Přestože roční programy CBC PHARE nevycházely ještě ze společné česko-německé strategie rozvoje příhraničního prostoru, prokazují realizované projekty vysokou míru přeshraničního efektu. Zároveň lze konstatovat, že v přeshraniční spolupráci mezi Českem a Německem existuje ještě značný nevyužitý potenciál:

- K prohloubení vztahů vedoucích k vytváření společného hospodářského prostoru je žádoucí využít například kontaktů podniků a v cestovním ruchu.
- Přes určité sblížení doporučuje se pokračovat ve zdokonalování infrastruktury.
- V rozvoji území, venkova a životního prostředí se bude pokračovat v omezování negativních vlivů a řešení stabilizace venkova.
- V oblasti lidských zdrojů, např. dalšího vzdělávání dojde k zintenzivnění doposud nepřilži využívaných možností.

Zatímco z české strany je prioritním úkolem zlepšování životních podmínek přispívajících k odstraňování existujících rozdílů, z německé strany je zdůrazňována otázka konkurenceschopnosti. Z toho vycházející společná rozvojová strategie je zaměřena na nadřazený cíl: rozvoj česko-německého příhraničí jako společného perspektivního životního prostředí. Za klíčové faktory budoucího vývoje jsou považovány mj.

- v ekonomické oblasti: urychlení restrukturalizace, posílení transferu technologií a inovací, zvýšení pobídek pro zakládání podniků zlepšením lokalizačních podmínek
- na úseku lidských zdrojů: zlepšení situace ve vzdělávání a zaměstnanosti, stabilizace obyvatelstva, posílení regionální identity po obou stranách hranice, rozšíření společenské a kulturní výměny.

K naplnění stanoveného cíle by měla bezesporu přispět i připravovaná opatření a investiční akce v současné podpůrné periodě 2000 – 2006. Určitou představu podává tabulka 4, zachycující jak finanční náročnost, tak strukturu podle již shodných priorit obou programů.

Tab. 4 – Předpokládaný finanční rozsah projektů v česko-německém pohraničí (náklady v mil. € / podíl v rámci země resp. charakteru projektů)

Priority	INTERREG IIIA*			CBC PHARE**		
	Bavorsko	Sasko	Německo	Velké projekty	SFMP	Česko celkem
Hospodářský rozvoj	28,2/23	33,1/12	61/16	1,4/6	1,3/22	2,7/9
Přeshraniční infrastruktura	28/23	86,6/33	115/29	14/58	1,2/20	15,2/51
Rozvoj prostoru a životního prostředí	32/26	79,8/30	112/29	8/33	1,1/18	9,1/30
Lidské zdroje a sítě	32/26	60,2/22	92/24	0	2,4/40	2,4/8
Technická pomoc	0	8/3	8/2	0,6/3	0	0,6/2
Celkem	120/100	267,7/100	388/100	24/100	6/100	30/100

*) pro období 2000–2006

***) pro období 2000–2002

SFMP – Společný fond malých projektů

Pramen: zemská ministerstva hospodářství, MMR ČR

Tab. 5 – Přehled vybraných projektů realizovaných v česko–saském pohraničí s podporou CBC PHARE

Zaměření Lokalizace	Okres	Euroregion	Finanční náklady		
			Celkem (tis.)	Vlastní podíl (%)	Participace – český subjekt
DOPRAVA Silnice Moldava – Mikulov	Teplice	Krušnohoří	732	25	Ředitelství silnic a dálnic ČR
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ Čistírna odpadních vod Děčín	Děčín	Labe	13 030	44	Severočeská vodárenská společnost Teplice, a.s.
ZEMĚDĚLSTVÍ/ LESNICTVÍ Regenerace lesa Krušné hory	Most, Teplice, Ústí n. L.	Krušnohoří, Labe	1 519	62	Lesy ČR, s. p.
TURISTIKA/ KULTURA Rekonstrukce Divadla V. Nezvala Karlovy Vary	Karlovy Vary	Egrensis	6 680	82	Město Karlovy Vary
ROZVOJ PODNIKÁNÍ A ZAMĚSTNANOSTI Vzdělávací program ISŠT–COP Most–Velebudice	Most	Krušnohoří	319	26	ISŠT–COP Most
PROJEKTY „LIDÉ K LIDEM“ Běžecký pohár	Liberec	Nisa	2	15	AC Slovan Liberec

Pramen: Program přeshraniční spolupráce Phare v ČR, 2001

Z uvedených hodnot je patrné, že dochází (předpokládá se) ke „sblížení“ podporovaných oborů (odvětví) s cílem podpory akcí s maximálním přeshraničním dopadem. Téměř 60 resp. více než 80 % prostředků se má věnovat na rozvoj „společného“ příhraničního prostoru, zahrnujícího jak ekologickou problematiku, tak řešení především technické infrastruktury.

Dosavadní zkušenosti ukazují, že v přeshraniční spolupráci je postupováno převážně prostřednictvím jednotlivých projektů, bez viditelného provázání a zohlednění územních struktur vzniká tak „všehočůť projektů“ (Roch, Scott, Ziegler 1998). Tato zdánlivě chaotická fáze je pochopitelná a do jisté míry i přirozená, neboť se v ní realizují dříve představy obcí případně jejich sdružení nežli regionů (u nás krajů). V tabulce 5 jsou blíže představeny některé konkrétní projekty. Jejich výběr byl proveden tak, aby ukázaly na různorodost programu po stránce obsahové (věcného určení), územní („třístupňová“ lokalizace – místo, okres, euroregion), finanční náročnosti (velké vs. malé projekty) i pestrosti našich investorů.

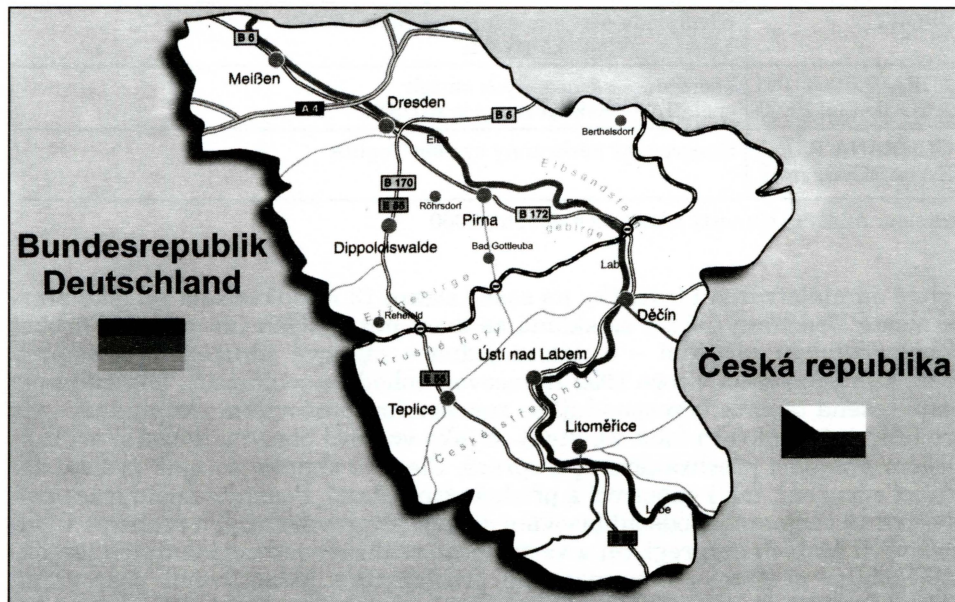
Existující možnosti přeshraničního komunálního (lokálního až regionálního) plánování byly doposud využívány nedostatečně. V době zpracování rozvojových (územních) plánů počátkem 90. let nebyly známy mnohé problémy a možnosti, s nimiž je nutné se dnes vyrovnat. Účast partnerské obce (města) byla tehdy v rámci plánovacích přístupů spíše formální. Plánovací prostředky

na této úrovni, tj. územní plán obce a „plán využití území/ploch“ (Flächennutzungsplan), jsou sice v zásadě kompatibilní, ale funkční provázání formálních prostředků není možné bez dalších úprav. Jako problematická se ovšem ukazuje doposud chybějící zkušenost případných nositelů spolupráce. To je – kromě jiného – podmíněno přetrvávající nedostatečnou vzájemnou informovaností o záměrech, prostředcích a možnostech sousedního města. Jen v ojedinelých případech – např. v česko-německém pohraničí Železná Ruda – Bayerischer Eisenstein, Kraslice – Klingenthal, Potůčky – Johannegeorgenstadt, Boží Dar – Oberwiesenthal či Vejprty – Bärenstein – lze hovořit o „vzorových“ příkladech hodných následování (opakování). Někdy dochází – v souladu s požadavky přicházejícími z EU – k utváření mikroregionů a jejich následnému zapojení do přeshraniční spolupráce (např. mikroregion Bouřlivák, v okrese Teplice v centrální části Krušných hor).

Ukazuje se, že přeshraniční spolupráce může být vnímána jako nová rozvojová šance obcí v pohraničí, nedostatečná je však publicita úspěšných záměrů, jejímž prostřednictvím by byla povzbuzena motivace jiných obcí i prezentován přínos k praktické spolupráci na lokální (komunální) úrovni obecně. Vzhledem k úkolům při spolupráci v regionálním a lokálním rozvoji je do budoucna žádoucí vypracování obsáhlého hranice překračujícího rozvojového programu včetně konceptu využití území.

Přeshraniční spolupráce a rozvoj na regionální úrovni: příklad Euroregionu Elbe/Labe

Euroregion Elbe/Labe je jedním z pěti euroregionů, vzniklých v 90. letech na česko-německé hranici. Územně zahrnuje čtyři okresy na české straně a ob-

Obr. 1 – Euroregion Elbe/Labe

Tab. 6 – Přehled o činnosti pracovních skupin EEL v letech 1994–99

Skupina	Posuzovaná problematika
REGIONÁLNÍ ROZVOJ	ekologicky zaměřená koncepce rozvoje českých a saských krušnohorských okresů studie hřebenových partií Krušných hor studie rozvoje česko-saského pohraničí (celková studie, region Elbe/Labe, okresy)
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	velkoprojekt ochrany přírody ve východním Krušnohoří / Horské louky v Krušnohoří (1993–2005) přeshraniční projekt odpadních vod Petrovice – Bahratal dálnice D8 / A17
CESTOVNÍ RUCH	projekt Podpora cestovního ruchu v EEL publikace „Dojmy ze Saska a Čech“
DOPRAVA	stavba vodních stupňů na Labi víkendová česko-německá jízdenka přátelství, zvýhodněné resp. bezplatné cestování v příhraniční oblasti Německa na jízdenku Českých drah přímá autobusová linka Ústí n. L. – Dresden
KULTURA	Kulturní a sportovní kalendář EEL (1. díl se základními informacemi), Katalog kulturních a sportovních zařízení (2. díl s přehledem akcí čtvrtletně) Kulturní pas EEL, umožňující českým občanům návštěvu vybraných kulturních v Německu s výraznou slevou zařízení (od roku 2001 rozšířen pro Euroregion Krušnohoří) Sasko-český hudební festival výtvarné sympozium Proudění / Strömungen v Řehlovicích, spoluorganizátor UJEP bilingvní gymnázium v Pirně České kulturní dny v Drážďanech
SPORT	Olympiáda dětí a mládeže (od roku 1993) Labská cyklistická stezka
ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍ PÉČE	koordinace záchranných služeb společný projekt „Prevence AIDS“
OCHRANA PŘED KATASTROFAMI	integrováný záchranný systém Teplice

Pramen: Analýza činnosti pracovních skupin, 2000

dobné administrativní jednotky na saské straně (3 Landkreise a zemské hlavní město Drážďany). EEL se skládá ze dvou nezávislých (na národní úrovni koncipovaných) sdružení – u nás se jedná o zájmové sdružení právnických osob, která uzavřela v roce 1992 Rámcovou dohodu o spolupráci. Hlavní úkoly resp. řešená témata korespondují se zavedenými pracovními skupinami – viz organizační struktura (obr. 2), která se jako vzorová objevila dokonce v Praktickém průvodci přeshraniční spolupráce. Členové skupin jsou jak zvolení zástupci sdružení, tak i odborníci z příslušných oblastí. Podstata spolupráce pak spočívá ve vzájemném odsouhlasování aktivit připravovaných k realizaci v jednotlivých částech euroregionu a ve společné realizaci euroregionálních projektů. Určitou představu o posuzované problematice jednotlivými pracovními skupinami, jakož i zaměření podporovaných projektů podávají tabulky 6 a 7.

Jedna z odborných pracovních skupin Euroregionu Elbe/Labe se zabývá regionálním a hospodářským rozvojem. Během více než 20 zasedání od roku

Tab. 7 – Realizace CBC.PHARE v EEL (výběr akcí)

a. Velké projekty	Rok	PHARE		Celkem tis. €
		tis.	% podíl	
Ústí n. L., hlavní kanalizace, stoka Y	1994	5 762	100	5 762
Děčín, rozšíření veřejné dopravy	1996	706		818
Krupka – Dubí, hornická naučná stezka	1996	541		818
Děčín, ZOO – expozice regionální fauny	1997	82		129

b. Vybrané akce Společného fondu malých projektů	Obor
Mezinárodní mistrovství ČR ve veslování na dlouhé trati, TJ Chemička Ústí n. L.	sport
Euroregion Elbe/Labe – v číslech, grafech a mapách, UJEP v Ústí n. L.*	informace
Turistický průvodce po čtyřech okresech Euroregionu Labe (vůbec největší projekt podpořený 37 tis. €)	cestovní ruch
spolupráce sociálních partnerů při řešení nezaměstnanosti, ARR EL Ústí n. L.	ekonomika

*) Publikaci je věnována samostatná zpráva v tomto čísle Geografie – Sborníku ČGS.
Pramen: Program Phare CBC 1998

Tab. 8 – Vybrané materiály projednávané odbornou pracovní skupinou regionální rozvoj EEL

V regionálním rozvoji	V lokálním rozvoji
Ze saské strany	
návrh plánu rozvoje Svobodného státu Sasko ekologická koncepce rozvoje sasko-českých krušnohorských okresů akční program venkovské oblasti Saské Švýcarsko	regionálně plánovací studie městského okresu Drážďany koncepce rozvoje okresu Míšeň rámcový koncept rozvoje města a využití ploch v Drážďanech
Z české strany	
studie rozvoje česko-saského pohraničí (za české okresy) projekt strategie a obnovy rozvoje pánevnic oblastí severních Čech aktualizace územního plánu velkého územního celku Litoměřicko	aktualizace plánu rozvoje města Ústí n.L. územní plány sídelních útvarů či jejich aktualizace – např. Tisá / Libouchec, Úštěk, Terezín

Pramen: Analýza činnosti pracovních skupin, 2000

1992 se seznámili s řadou materiálů, které přibližuje tabulka 8. Součástí jednání se staly rovněž: stanovení společné strategie pro využití podpůrných programů EU CBC PHARE a INTERREG, problematika hraničních přechodů, přeshraniční ekologická koncepce, rozvoj přeshraničního technologického transferu, Koncept rozvoje EEL na období 2000 – 2006, jakož i Koncept rozvoje přeshraniční spolupráce pro čtyři česko-saské euroregiony na totéž období (tab. 8).

Od svého založení až do konce roku 1999 (tj. za 1. a 2. podpůrné období) spolupracoval EEL na obou stranách hranice na cca 350 projektech v celkové výši 187,5 mil. DM, na kterých se EU podílela zhruba polovinou. V rámci PHARE CBC bylo proinvestováno v letech 1994-99 (tj. během podpůrného období

Tab. 9 – Návrh směrnic rozvoje Euroregionu Elbe/Labe

Technická a sociální infrastruktura	Doprava a dopravní infrastruktura	Ekonomika a ekonomická struktura	Cestovní ruch a rekreace	Životní prostředí, příroda a krajina
vznik zařízení s přeshraničním využitím založení a využití alternativních energií organizace přeshraničního zásobování vodou a řešení odpadních vod organizace přeshraničního odpadového hospodářství vytvoření moderního přeshraničního telekomunikačního spojení	zlepšení stavu silniční sítě zlepšení výkonnosti spojení mezi středisky osídlení vytvoření nových a dostavba stávajících hraničních přechodů zvýšení atraktivivity veřejné dopravy zlepšení železniční dopravy propojení dopravců zajištění lodní přepravy po Labi zlepšení napojení na leteckou dopravu	podpora externích investorů (podniků) zvýšení schopnosti investování a propojení zvlášť podniků vytvoření resp. udržení pracovních míst ve výrobní sféře zvládnutí restrukturalizace kompenzace nevýhod regionu a lokalit zintenzivnění přeshraniční spolupráce mezi podniky a mezi úřady práce vytvoření společných výrobních zón přeshraniční spolupráce v zemědělství a lesnictví posílení postavení zemědělství a lesnictví	zvýšení kvality turistické nabídky (orientace na zákazníky resp. poptávku) založení a využití synergie efektu zvláště s malými a středními podniky a podniky v zemědělství a lesnictví přeshraniční informovanost a propagace prosazení k přírodě šetrného cestovního ruchu	péče o krajinný ráz a kulturní krajinu posílení struktur venkovského prostoru zlepšení kvality vody v tocích omezení zatížení škodlivinami rekultivace a sanace půdy přeshraniční ochrana přírody a krajiny ochrana půdy omezení nebezpečí povodní zlepšení stavu lesa posílení environmentálního vzdělávání

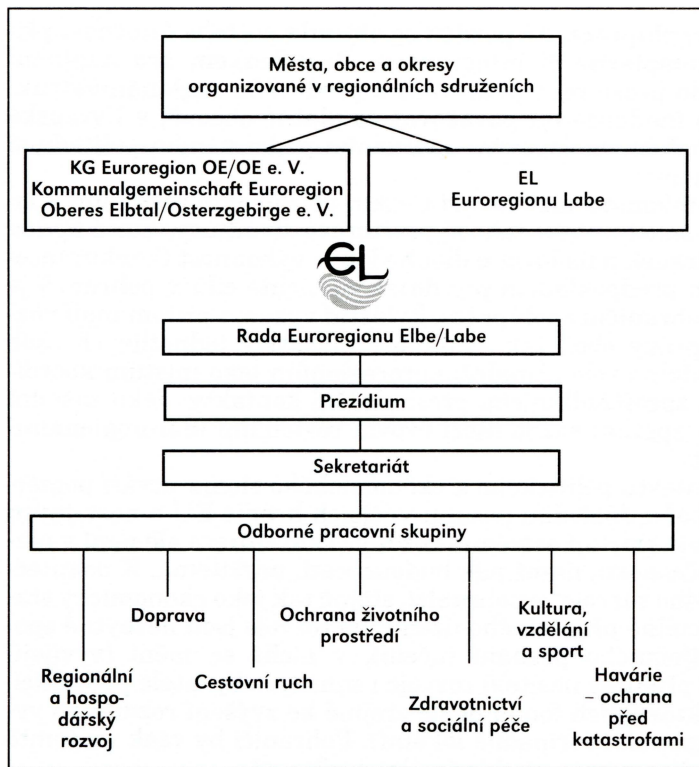
UTVÁŘENÍ PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE PODPORUJE ENDOGENNÍ POTENCIÁL A POSILUJE IDENTITU REGIONU

Obyvatelstvo, zaměstnanost, trh práce	Vzdělání a kvalifikace	Sociální věci, sport a kultura	Spolupráce, komunikace, bezpečnost
odstranění extrémních rozdílů v přirozeném vývoji obyvatelstva posílení atraktivivity venkova pro mládež omezení emigrace pro nedostatek příležitostí k práci a vzdělání omezení emigrace osob do 35 let a vysoce kvalifikovaných rozšíření spektra pracovního uplatnění (především na venkově) zlepšení reintegrace problémových skupin (např. dlouhodobě nezaměstnaných, mládeže, osob starších 45 let, postižených) vzdělání a zprostředkování kvalifikovaných pracovních sil pro „obory budoucnosti“	posílení spolupráce vyšších vzdělávacích zařízení lepší spolupráce v podnikovém vzdělávání rozšíření nabídky výuky	zlepšení spolupráce kulturních a uměleckých zařízení sportovní výměna spolupráce ve zdravotnictví a sociálních věcech zvýšení péče o zdraví zlepšení spolupráce v sociálních věcech	společné vystupování euroregionu utváření managementu projektů přeshraniční práce s veřejností podpora přímých osobních a mezilidských kontaktů společné územní plánování překračující státní hranici vytvoření přeshraničních informačních systémů omezení kriminality snížení zdravotních rizik a nebezpečí epidemií optimální spolupráce v záchranářství optimální spolupráce v ochraně před katastrofami

Pramen: Kowalke, König 2001

EU) více než 2 mld. Kč, když podíl české strany byl zhruba 60 %. Řádově stejný počet projektových záměrů je připravován pro následující (současné) programovací období 2000-06.

Z analýzy silných a slabých stránek EEL vychází návrh směrnic rozvoje, obsahující v 9 úsecích celkem 64 cílů rozpracovaných dále v priority – viz tab. 9.

Obr. 2 – Organizační struktura EEL

Obr. 3 – Logo Euroregionu Elbe/Labe

cím obyvatele i instituce na vstup do EU (vč. informací o podpůrných programech EU) bylo založení Euro Centra Ústí n. L. počátkem roku 1999.

Od roku 1993 je EEL členem Sdružení evropských hraničních regionů, za jehož podpory se uskutečnila např. regionální konference česko-sasko-polských euroregionů v roce 1999 v Drážďanech. Od konce roku 1998 má EEL vlastní webové stránky, kde zájemci (měsíčně jich bývá více než 100) najdou veškeré potřebné informace.

5. Závěr

Přítomnost státní hranice a snaha o její omezení resp. překonání vyvolává přeshraniční vazby (interakce) mezi různě definovanými aktéry, organizacemi či jednotlivci. Příslušné aktivity – na základě vyhodnocení konkrétní situace – na jedné straně zhodnocují pozitivně vnímané nerovnosti, na druhé straně omezují negativně reflektované rozdíly. Přeshraniční spolupráci musíme chápat komplexně, neboť se zde setkávají aspekty kulturní, jazykové, ekonomické, technické, administrativní a geopolitické. Původně byla zaměřena na relativně dílčí, specifické problémy, podmíněné právě státní hranicí: např. řešení dopravní (technické) infrastruktury, poměry na

K realizaci regionální politiky ČR byla v závěru roku 1998 založena Agentura regionálního rozvoje Euroregionu Labe (ARR EL) jako obecně prospěšná společnost se sídlem v Ústí n. L. Mezi její hlavní úkoly patří spolupráce na implementaci (zavedení) Národního plánu zaměstnanosti ČR, zahrnující mj. garanci Programu aktivní politiky města a okresu Ústí n. L. v rámci Programu ekonomického rozvoje. Dalším krokem podmíněným politickým a ekonomickým vývojem, jakož i připravují-

trhu práce, kulturní spolupráce. Až později se objevila potřeba / nutnost přistupovat k rozvoji komplexně či integrovaně. Prostředkem pro naplnění těchto záměrů se stalo prostorové plánování a především regionální/strukturální politika. Tyto tendence lze považovat za platné obecně, v Evropské unii i v Česku – s příslušným časovým zpožděním podmíněným politickým a společenským vývojem.

Právě probíhající přelomová fáze nabízí Česku, příslušným regionům a lokalitám mimořádnou šanci utvořit takové prostorové struktury, které budou vycházet ze silných stránek a usilovat o dlouhodobou výkonnost (konkurenceschopnost). Důležitým předpokladem pro dosažení těchto cílů v pohraničí je institucionalizace přeshraniční spolupráce. Zvláštní význam přitom mají různé aktéři: jak samosprávy obcí, tak soukromé iniciativy jednotlivých osob a sdružení. Nezastupitelná role přináleží euroregionům jako místům koordinujícím, iniciujícím a zprostředkujícím přeshraniční kontakty. Jako zásadní se ukazuje vzájemná (zpětná) vazba mezi úrovní regionální (euroregionální) a lokální (komunální).

Spolupráce se v kontextu politického a ekonomického zlomu utváří poměrně komplikovaně, neboť v důsledku posunu vnějších hranic EU a nestejných výchozích podmínek zde existují extrémní rozdíly. Tato situace ale není v rozšiřující se Evropě současnosti, natož pak budoucnosti, udržitelná. K uskutečnění „trvale udržitelného rozvoje“ v pohraničí, stejně tak jako ekonomicky stabilní a dlouhodobě sociálně přijatelného územního rozvoje jsou nezbytné společenské procesy vzájemného poznání (učení), v nichž se mění (vyvíjejí) myšlenkové a jednací přístupy nositelů rozvoje i samotní obyvatelé pohraničí. Přes podporu ze strukturálních fondů dojde zřejmě ke zvýšení rozdílů ve výspělosti na úrovni regionální (případně lokální). Pohraničí by však na tomto vývoji – pokud bude připraveno – mohlo (mělo) profitovat.

Literatura:

- Analýza činnosti pracovních skupin, Euroregion Labe, Ústí n. L. 2000
- AUWECK, F., JURCZEK, P. (1999): Interreg III – Phare CBC Raumkonzept für den bayerisch-tschechischen Grenzraum. Bayerisches Staatsministerium für Landesentwicklung und Umweltfragen, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, München, Praha.
- DOKOUPIL, J. (1996): Der Einfluss der Grenzöffnung auf die Bewohner im tschechisch-bayerischen Grenzraum der Euregio Egrensis. In: ARL č. 231, Planerische Zusammenarbeit und Raumentwicklung in tschechischen, slowakischen und deutschen Grenzregionen, Arbeitsmaterial, ARL, Hannover, s. 59-68.
- DOKOUPIL, J. (2001): Přeshraniční spolupráce jako součást regionálního rozvoje česko-bavorského pohraničí. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 4, ČGS, Praha, s. 270-279.
- Evropská charta hraničních a přeshraničních regionů, 1981, upraveno 1995. In: Státní správa a samospráva S'96, 32 – příloha.
- GRAUTE, U. (1998): INTERREG II C (CADSES) und INTERREG III. IÖR Texte, Nr. 120, Institut für ökologische Raumentwicklung, Dresden, 46 s.
- JERÁBEK, M. (1996): Tschechische Grenzgebiete und die grenzüberschreitende Zusammenarbeit mit der BRD. In: Planerische Zusammenarbeit und Raumentwicklung in tschechischen, slowakischen und deutschen Grenzregionen, Arbeitsmaterial Nr. 231, ARL Hannover, s. 42-58.
- JERÁBEK, M. (ed.) (1999): Geografická analýza pohraničí ČR. Working Papers 99, č. 11. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 180 s.
- JERÁBEK, M. (ed.) (2001): Reflexe regionálního rozvoje pohraničí ČR. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 107 s.
- JURCZEK, P. (ed.) (1996): Regionale Entwicklung über Staatsgrenzen. Das Beispiel der EUREGIO EGRENSIS. Kommunal- und Regionalstudien 23, Carl Link Verlag, Kronach, München, Bonn, 148 s.

- KOBLER, K. (2000): Setkání na Zlaté stezce. In: Sborník z mezinárodního symposia, Prachatice, s. 22-33.
- KOWALKE, H., KÖNIG, B. (2001): Komplexes grenzüberschreitendes Regionalkonzept der Euroregion Elbe/Labe (EEL). TU, Dresden, 127 s.
- MAIER, J. (1998): Der Grenzraum als Verbindungsraum – Entwicklung, Strukturen und Bewertungen grenzüberschreitender Verflechtungen im mittelbayerischen und im westböhmischem Bereich. In: REGIO '98, Podniky, regiony a euroregiony před vstupem ČR do EU, sborník referátů z mezinárodní vědecké konference, ZČU FE, Mariánské Lázně, s. 162-168.
- MAIER, J. (1990): Staatsgrenzen und ihre Einfluss auf Raumstrukturen und Verhaltensmuster. Arbeitsmaterial für Raumordnung und Raumplanung. Universität, Bayreuth, 249 s.
- MALCHUS, V., F., von-(1996): Strukturen und Arbeitsweisen grenzübergreifender regionaler Kooperationen in Mitteleuropa. In: Jurczek, P. (Hrsg.): Regionale Entwicklung über Staatsgrenzen. Das Beispiel der EUREGIO EGRENSIS. Kommunal- und Regionalstudien 23, Carl Link Verlag, Kronach, München, Bonn, s. 19-36.
- PALLAGST, K. (1996): Stellung und Rolle der Grenzregionen in der Entwicklung der CR. In: Planerische Zusammenarbeit und Raumentwicklung in tschechischen, slowakischen und deutschen Grenzregionen, Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Arbeitsmaterial Nr. 231, Hannover, s. 12-21.
- Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci. EU + AGEK, Gronau 1997
- Program Phare CBC. MMR, Praha 1998
- SCHMITT-EGNER, P. (1998): Grenzüberschreitende Zusammenarbeit in Europa als Gegenstand wissenschaftlicher Forschung und Strategie transnationaler Praxis. Anmerkungen zur Theorie, Empirie und Praxis des Transnationalen Regionalismus. In: Brunn, G., Schmitt-Egner, P. (Hrsg.): Grenzüberschreitende Zusammenarbeit in Europa: Theorie-Empirie-Praxis, Baden-Baden, s. 31-40.
- WIECZOREK, J. (1996): Entwicklungschancen und –probleme in den Grenzräumen Mitteleuropas aus Sicht der staatlichen Raumordnung – Beispiele aus der Europäischen Union. In: Jurczek, P. (Hrsg.): Regionale Entwicklung über Staatsgrenzen. Das Beispiel der EUREGIO EGRENSIS. Kommunal- und Regionalstudien 23, Carl Link Verlag, Kronach, München, Bonn.

S u m m a r y

CZECH-SAXON CROSS-BORDER COOPERATION WITH SPECIAL ATTENTION TO THE ELBE/LABE EUROREGION

Borderland areas play a specific role in the process of European integration. The 1990's, at the beginning of which the states' borders were open and when opportunities for cross-border cooperation were created, brought new impulses due to the unified European market and mainly to the continuing democratisation in Central and Eastern Europe. Not only at the international level an urgent need for cooperation arose: cross-border cooperation also appeared to be necessary at the regional and local level. The support for development in borderland areas was gradually modified. Basically, we can now distinguish three main levels of objectives: to achieve integration and harmony along the borders within the EU, to help the peripheral regions that are falling behind in their development and to support the regions' relations with the neighbouring countries.

Along the outer borders, cooperation is gradually turning into integration.

INTERREG, a new initiative of the EU specifically designed to assist borderland regions, was launched in 1990. It enables utilising the experience gained over the extended period of development in Western Europe in the countries of Central and Eastern Europe including the Czech Republic.

The CBC (Cross-Border Cooperation) PHARE "mirror" programme began in 1994 and it has been supporting cross-border cooperation in the Czech regions lying on the border with Germany, Austria, Poland and Slovakia. The major contribution of the programme in the last period has been the process of getting familiar with the preparation procedures and steps complying with the EU requirements, i.e. gaining experience, which can be utilized in the following stage of drawing from structural funds.

Supporting borderland areas has become an integral part of the regional policy in the Czech Republic; a substantial part of the assistance has gone into the technological

infrastructure including ecology and, in second place, into the transport infrastructure and operation. From 1994 to 1999, a major part of the funds provided by the PHARE international aid programme was spent on cross-border cooperation – it contributed 40 – 50 % annually. Modelled on the Polish system, a Fund for Small Projects (“Společný fond malých projektů”) was set up, which, unlike the “large projects”, provides subsidies for a greater number of less costly projects (e.g. “people-to-people” projects, non-investment projects).

The INTERREG IIA initiative and the CBC PHARE programme have been operating in coordination since 2000.

Since as early as the beginning of the 1990’s, the German part of the Czech borderland (in comparison to other sections) has been considered the most suitable for cross-border cooperation. Clearly, a strong preference is given to the Czech-Saxon section: despite the fact that the length of the border is comparable to other sections, it has obtained more than 80 % of the total sum. While the priority on the Czech side is improving the living conditions in order to moderate the disparities in the standards of living, Germans put emphasis on competitiveness issues.

Bottom-up initiatives resulted in forming Euroregions modelled on similar structures that have existed in Western Europe for decades - the Elbe/Labe Euroregion is one of the 5 Euroregions which are located on the Czech – German border. The focus of activities has been gradually shifting from organizing small events of cultural, educational and sport character to solving more general regional issues, e.g. economic and ecological matters, transport problems and tourism. Specific projects are now discussed and assessed in working groups. Cooperation is then based on mutual assessment and approval of activities to be realized in particular parts of the region, and on carrying out euroregional projects collectively. The Elbe Euroregion Development Regulations draft, which is a component of this paper and contains 64 objectives in 9 fields, was derived from analysing the strong and weak points of the region.

Cross-border cooperation can be seen as borderland settlements’ new opportunity for progress. It seems to be necessary to focus more on complex, more general tasks arising from problems common to neighbouring settlements or microregions. On the other hand, it is also advisable to co-ordinate the actual needs of particular borderland districts with objectives set at the European, national and regional levels. Euroregions can be considered as an important platform for further development of the borderland, but currently they are only on their way to that objective.

Fig. 1 – The Elbe Euroregion Organisational Structure

(Pracoviště autora: Sociologický ústav AV ČR, Stříbrnické nivy 4, 400 11 Ústí nad Labem.)

Do redakce došlo 14. 5. 2002